[א]עד שיראה פני הבית שנאמר [1]בערתי הקדש מן הבית ורבי יוחנן אמר [ב]אפילו חצר קובעת שנאמר [2]ואכלו בשעריך ושבעו ורבי יוחנן נמי הא כתיב מן הבית אמר לך חצר דומיא דבית מה בית המשתמר [ג]אף חצר המשתמרת ורבי ינאי נמי הכתיב בשעריך ההוא מיבעי ליה [ד]דמעייל ליה דרך שער לאפוקי דרך גגות וקרפיפות דלא מתיב רב חנינא חוזאה כנפשך כך נפשו של פועל מה נפשך אוכל ופטור אף נפשו של פועל אוכל ופטור הא לוקח חייב מאי לאו בשדה אמר רב פפא הכא בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר עסקינן ולמאן דאמר לבית א"ה בעל הבית נמי ניחייב בעל הבית עיניו בתאנתו ולוקח עיניו במקחו ולוקח מדאורייתא מי מחייב והתניא מפני מה חרבו חנויות של בית הינו שלש שנים קודם ירושלים [א]מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה שהיו אומרין

עשר

פני הבית. שיכנס דרך הפתח שהוא פני הבית ולא דרך גגות וקרפיפות: **ואכלו בשעריך.** ונתת ללוי וגו' משעה שנכנס לשעריך: **דמעייל ליה דרך שער.** דאפילו הבית לא קבע ליה אלא כי מעייל ליה דרך שער ביתו: **אבל לוקח חייב.** דמקח מחשיב ליה כגמר מלאכה: **מאי לאו בשדה.** ומקח לא עדיף מגמר מלאכה: **נוטה לחצר.** דמכי תלשה חזיא פני חצר: **א"ה בעל הבית נמי.** תלישה היא גמר מלאכתה והרי רואה פני הבית: **עיניו בתאנתו.** אין הטף חשוב בעיניו הלכך הכל הולך אחר העיקר ועיקרה בחוץ הלכך עד שיגמור כל לקיטתו ויכנס לבית לאו גמר מלאכה הוא: **במקחו.** והן פירות התלושין ומשנתלשו באו לבית: **ולוקח מדאורייתא מי מחייב.** דאיצטריך ליה קרא לאפוקי פועל מתורת לוקח: **של בית היינו.** שם מקום: **שהעמידו דבריהם.** כלו' מה שאסור מדברי חכמים מלאו לו היתר מן התורה:

עשר

עד שיראה פני הבית. וא"ת והא תנן בפ"ג דמעשרות (מ"ה) ומייתי ליה בשילהי יוצא דופן (נדה דף מז: ושם ד"ה איזהו) איזהו חצר שחייבת במעשר חצר צורית ואיזהו חצר צורית כל שהכלים נשמרים לתוכה ואין לומר דלרבי ינאי אינה חייבת במעשר עד שיראה פני הבית ופני החצר דהיינו שיכניסנו דרך שער החצר לבית וכי אמר בסמוך לרבי ינאי בשעריך לאפוקי דרך גגות הו"מ למימר לאפוקי מכניס לבית בלא דרך שער החצר דא"כ היכי קאמר בסמוך ולמ"ד לבית לבית אין אפשר שעומד פועל בבית ותולש ובא דרך שער החצר ומיהו י"ל היכא שהתאנה נוטה לחצר או עומדת בחצר או אין צריך ראיית פני החצר אלא דוקא באותן (א) שנקלטות חוץ לחצר צריך שיכניס דרך שער החצר וכן משמע (בפ"ג דמעשרות מ"ח) דתנא תאנה העומדת בחצר אוכל אחת אחת ואם צירף שתים חייב אבל מ"מ אי אפשר לומר כן דתנן [ב]בפ"ב דתרומות ומייתי לה בהמביא כדי יין (ביצה דף לה.) היה אוכל באשכול ונכנס מגינה לחצר ר' אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור אבל להתחיל לכ"ע אסור ומשמע שבחצר אסור אע"פ שלא נכנס לבית מדנקט ונכנס לחצר וי"ל דמודה ר' ינאי דחצר קובעת מדרבנן והא דאומר עד שיראה פני הבית היינו מדאוריי' וא"ת לר' יוחנן דאמר חצר קובעת מדאוריי' אמאי יגמור לר"א וי"ל דאיירי בחצר שאין הכלים נשמרים בתוכה דלא קבעה אלא מדרבנן: **מאי** לאו בשדה. פי' בקונט' ולוקח לא עדיף מגמר מלאכה וא"כ אפילו בעל הבית חייב בגמר מלאכה בשדה וקשה דא"כ מוקי לה כשאין נגמרה מלאכתו למעשר א"כ מאי פריך בעל הבית נמי חייב הלא כיון שלא נגמר מלאכתו למעשר יכול לאכול אפי' בבית כדאמר רבי אושעיא (פסחים דף ט.) מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה ועוד שילהי המביא [כדי יין] (ביצה דף לה.) משמע דלכולהו אמוראי דהתם המקח אינו קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר ונראה דהכי פריך מאי לאו בשדה לוקח חייב משום דמקח קובע בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר וקשה לכולהו דלא מפלגי ואפי' בלוקח בעי ראיית פני הבית או פני החצר: **הכא** בתאנה העומדת. לאו דוקא נקט תאנה דאין בו מעשר אלא מדרבנן [ג]דמדאורייתא לא מחייב אלא דגן ותירוש ויצהר והכא איירי מדאורייתא אלא נקט תאנה לפי שהיו מצויין ביניהם: **העומדת** בגינה ונופה נוטה לחצר ולמאן דאמר לבית לבית. ולא מצי לאוקמי כגון שמלקט בגינה והולך לבית ואוכל דאין פועל אוכל אלא בשעת מלאכה כדתנן במתניתין לקמן (דף פט:) דדוקא בהליכתם מאומן לאומן אוכל מפני השב אבידה: **בעל** הבית עיניו בתאנתו ולוקח עיניו במקחו. תימה דלוקח דוקא אוכל שתים שתים חייב אבל אחת אחת פטור כדאמר לקמן (דף פט:) בין ספת בין לא ספת אחת אחת אוכל שתים שתים לא אוכל ובשתים כיון דנוטה לחצר אפי' בעל הבית אסור כדתנן במסכת מעשרות (פ"ג מ"ח) גבי תאנה העומדת בחצר אוכל אחת אחת (ב) ואם צירף שתים חייב וי"ל דהתם מיירי כשאינו רוצה ללקוט עכשיו יותר אלא מה שאכל ולהכי חייב בשתים אפילו בעל הבית כמו לוקח דלא שייך למימר עיניו בתאנתו דאין עיניו אלא כמה שאוכל ולהכי חשיב גמר מלאכה בצירוף שתים אבל בשמעתין שסכר פועל ללקוט כל הראוי ללקט שייך למימר עיניו בתאנתו ולא חשיב גורן בגמר מלאכה עד שילקוט כולה או רובה וכי מוקי לה הכא בעומדת בגינה ונופה נוטה לחצר ה"ה דהוה מצי לאוקמי בעומדת בחצר אלא מילתא דשכיחא טפי נקט ועוד דגבי בית נ"ל דנוטה לבית דעומדת בבית לא שכיח כלל נקט נמי גבי חצר כה"ג ובקונטרס פירש עיניו בתאנתו שעיקרה חוץ לחצר משמע שר"ל שאם היתה כולה בחצר היה בעה"ב נמי חייב ואין נראה לר"י חדא דאין שייך ראיית פני החצר במחובר אפי' כל התאנה היתה בחצר ועוד למ"ד מקח קובע אפילו בשדה בדבר שנגמרה מלאכתו כדאמר בפרק המביא כדי יין (ביצה דף לה:) ובסוף פרקא (דף צ.) משמע גבי מקשאות דאיפקיסו אפילו בשדה אין פועל אוכל לפי שנגמרה מלאכתן אע"פ שלא ראו בית וחצר והיכי משכחת לדידיה שלוקח חייב במעשר ופועל פטור אי בדבר שלא נגמרה מלאכתו לוקח נמי פטור אי בדבר שנגמרה מלאכתו אין פועל אוכל ע"כ לא משכחת אלא דלוקח אין אוכל שתים אפילו לא ספת ופועל כי לא ספת אוכל שתים שתים וע"כ היינו טעמא כדפרישית לוקח עיניו במקחו וחשיב שתים גורן וגמר מלאכה אבל בעל הבית עיניו בתאנתו לא הוי גמר מלאכה ופועל כבעה"ב ופ"ה לא שייך שם:

[ד]**תבואת** זרעך ולא לוקח. וא"ת דאמר בסוף פ"ק דבכורות (דף יא: ושם ד"ה טבלים) אמר שמואל ברבי נתן הלוקח טבלים ממורחים מן הנכרי מעשרן והן שלו וקאמר אי מרחינהו נכרי דגנך ולא דיגון נכרי אלא דמרחינהו ישראל פי' אחר שקנאם מן הנכרי מעשרן דאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיעם מיד מעשר והם שלו דאתיא מכח מאן דלא מלית לאשתעויי דינא בהדיה וליכא למימר מעשרן מדרבנן דא"כ אמאי קאמר דאין קנין לנכרי אפי' יש קנין צריך לעשר מדרבנן כדמוכח בסוף הקומץ רבה (מנחות דף לא. ושם ד"ה קסבר) דתניא אמר ר' שמעון [שזורי] פעם [אחת] נתערב לי טבל בחולין ושאלתי לרבי טרפון ואמר לי לך קח [לך] מן השוק ופריך ולימא ליה קח מן הנכרי קסבר אין קנין כו' והוה ליה מן החיוב על הפטור משמע דאי יש קנין הוה לוקח מן הנכרי דהוי ליה מן הפטור על הפטור דהא תרוייהו דרבנן ואומר ר"ת דהכא איירי בלוקח אחר מירוח אבל לוקח קודם מירוח כי התם תבואת זרעך קרינא ביה וא"ת ובמנחות אמאי לא קאמר ליה לך וקח הממורח דלא הוי חיוב אלא מדרבנן וי"ל דמ"מ דמי מן החיוב על הפטור כיון דאילו הדר מוכר קני ליה הוה חיוב וה"נ משמע התם דאין להפריש מדבר הדומה חיוב על הפטור דאיכא מ"ד שאמר ליה לך וקח מן הנכרי ופריך ולימא ליה קח מן השוק קסבר אין רוב עמי הארץ מעשרים והוה ליה מן החיוב על הפטור והא ליכא למימר דס"ל דודאי הוא דהא ליכא מאן דפליג דתבואת עם הארץ דמאי היא אלא משום דדמי לחיוב על הפטור קאמר וצריך עיון דכי משני התם קסבר אין קנין לנכרי מ"מ לימא ליה קח מן הנכרי [ה](מן) הממורח [ו]דלמ"ד אין קנין מ"מ דרים דגנך ולא דיגון נכרי בס"פ השולח (גיטין דף מז. ושם ד"ה מר) ואם תאמר לפר"ת דהכא משמע דלוקח קודם מירוח פטור מדאורייתא דהא פועל אוכל בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר היינו קודם מירוח ומתחיל מקחו משעה שעושה מלאכתו ואז אינו מתוקן והא פריך ולוקח מדאורייתא מי מחייב וי"ל שהמקח אינו מתחיל עד שאוכל ואותה שעה כבר נתקן ורבינו יצחק ב"ר מרדכי הקשה על פר"ת דהא לוקח תבואה ממורחת מעם הארץ הוי דמאי משום דספק הוא אבל אם ודאי לא עישר חייב לעשר מן התורה אף על פי שנתמרח כבר ולאו פירכא היא דנהי דדמאי לא הוי מ"מ מדאורייתא לא מחייב אלא מעשר ודאי הוי מדרבנן וצריך ליתנו לכהן וללוי אבל לרבי יצחק בר' מרדכי נראה לפרש איפכא בלוקח שאינו ממורח פטור שעדיין לא נתחייב ברשות מוכר אבל לוקח ממורח הואיל ונתחייב ברשות מוכר תו לא פקע שם טבל מיניה כמו בהקדש ובהפקר שאם הקדיש והפקיר קודם מירוח מפקיע מידי מעשר אבל לאחר מירוח אינו מפקיע כמו שפירש ריב"א בבבא קמא[ז] ומביא ראיה מן הירושלמי ולוקח מן הנכרי הוי איפכא דאם נתמרח ברשות הנכרי פטור משום דגנך ולא דיגון נכרי וכשלא נתמרח ברשותו חייב דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר ולא מקריא תבואת זרעך של מוכר אלא תבואת הלוקח ממנו ולא חשיב לוקח:

מאי

מסורת הש"ם

א) [לעיל ל:], ב) [נ"ל בפ"ב דתרומות], ג) [עי' תוס' ר"ה יב. ד"ה תנא ותוס' בכורות נג. ד"ה ושני], ד) [שייך לעמוד ב], ה) רש"ל מ"ז, ו) נ"א לא דלמ"ד ועי' רש"א, ז) [לד. ע"פ תוס' ד"ה מירוח].

* * *

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עד וכו' דוקא באותן שנלקטות חוץ לחצר: (ב) ד"ה בעל וכו' אחת אחת ופטור ואם:

* * *

מוסף רש"י

עד שיראה פני הבית. פתח כניסה ויציאה (ברכות לה:).

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ד מהל' מעשר הל' א ועי' בהשגות וכמ"מ סמג עשין קלה טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף פג:

כג ב ג מיי' שם הלכה [ו] ח סמג שם טוש"ע שם:

כד ד מיי' שם הל' א וע"ש סמג שם טוש"ע שם:

* * *

תורה אור השלם

1 וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי: דברים כו יג

2 כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: דברים כו יב